

INVESTITSION QARORLAR QABUL QILISHDA EKOLOGIK,
IJTIMOIY VA BOSHQARUV (ESG) MASALALARI

Nazarova Vasila Rustam qizi

O‘zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ekologik, ijtimoiy va boshqaruv (ESG) omillarining investitsion qarorlar qabul qilishdagi ta’siri o‘rganilgan. Maqolada ESG printsiplarini investitsiya strategiyalariga kiritishning moliyaviy natijalar va barqaror rivojlanish uchun uzoq muddatli foydalari ta’riflanadi. Shuningdek, investorlardan, regulyatorlardan va kompaniyalardan ESG integratsiyasini rivojlantirishdagi roli muhokama qilinadi va ESG investitsiyalaridagi global tendensiyalar tahlil qilinadi. Biznes va moliyaviy institutlar uchun barqaror amaliyotlarga moslashish va investitsiya portfellarining chidamliligini oshirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: ESG, investitsion qarorlar, ekologik omillar, ijtimoiy omillar, boshqaruv, korporativ moliya, barqaror rivojlanish, qimmatli qog‘ozlar bozori.

Abstract: The article explores the impact of Environmental, Social, and Governance (ESG) factors on investment decisions, focusing on how these factors influence corporate finance and securities markets. It discusses the increasing importance of integrating ESG principles into investment strategies and their long-term benefits for financial performance and sustainable development. The paper also highlights the role of investors, regulators, and companies in promoting ESG integration and examines the global trends in ESG investing. Practical recommendations for businesses and financial institutions are provided to align their operations with sustainable practices and improve their investment portfolios' resilience

Keywords: ESG, investment decisions, environmental factors, social factors, governance, corporate finance, sustainable development, securities markets.

KIRISH

Bugungi kunda global iqtisodiyotda ekologik, ijtimoiy va boshqaruv (ESG) omillari yanada muhimroq ahamiyat kasb etmoqda. ESG - bu atrof-muhitni himoya qilish, ijtimoiy mas’uliyatni oshirish va boshqaruv tizimlarining shaffofligi va samaradorligini ta’minlashga qaratilgan tamoyillar majmuasidir. Bu tamoyillarni investitsiya qarorlariga kiritish, nafaqat korporativ sektor, balki butun moliyaviy bozorlar uchun ham yangi imkoniyatlar yaratmoqda. ESG omillari nafaqat moliyaviy natijalar, balki kompaniyalar va jamiyatlar uchun uzoq muddatli barqaror rivojlanishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

Korporativ moliya sohasida ESG omillari o'zgarayotgan investitsion muhitga javoban tobora muhim rol o'ynay boshladi. Ushbu omillar investitsiya strategiyalarini shakllantirishda va ularning kelajakdagi muvaffaqiyatini prognozlashda ta'sirli omilga aylangan. Agar ilgari investitsiyalar asosan faqat moliyaviy ko'rsatkichlar va risklarni boshqarishga qaratilgan bo'lsa, hozirgi kunda ESG omillari korporativ qarorlar qabul qilishda muhim o'rin tutmoqda. Bu o'zgarishlar faqat yirik kompaniyalar uchun emas, balki kichik va o'rta bizneslar uchun ham tegishlidir.

Moliyaviy bozorlar va investitsiyalarni boshqarishda ESG tamoyillarining integratsiyasi, investorlarning xavf va daromadni baholash tizimiga yangicha qarashni talab qilmoqda. Masalan, ekologik omillar, masalan, tabiiy resurslarni tejash, chiqindilarni kamaytirish va iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish, investorlar uchun kompaniyaning uzoq muddatli barqarorligi va risklarini baholashda yangi mezonlar yaratmoqda. Ijtimoiy omillar, jumladan, xodimlar huquqlarini himoya qilish, jamiyat oldidagi mas'uliyat, turli ijtimoiy muammolarga qaratilgan yondashuvlar kompaniyalarning ijtimoiy imijini yaxshilashga yordam beradi, bu esa o'z navbatida investitsion jozibadorlikni oshiradi. Boshqaruv omillari esa kompaniyaning shaffofligi, rahbariyatning mas'uliyati va strategik qarorlarni qabul qilishda adolatli yondashuvni ta'minlashga yordam beradi. Bu omillar kompaniyaning uzoq muddatli muvaffaqiyatiga ta'sir qiladi va investorlarga kompaniyaning qarorlar qabul qilish jarayonidagi ishonchligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, ESG omillarining qabul qilinishi moliyaviy bozorlar uchun ham yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. ESG tamoyillarini qo'llash orqali kompaniyalar investitsiya portfelli va moliyaviy resurslarini yanada samarali boshqarish imkoniyatiga ega bo'ladi. ESG integratsiyasini o'z biznesida amalga oshirgan kompaniyalar o'zlarini mas'uliyatli va barqaror rivojlanishga intilayotgan tashkilotlar sifatida ko'rsatib, raqobatbardoshlikni oshiradi. Boshqa tomondan, ESG printsiplariga amal qilish, investorlar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun uzun muddatli barqaror foyda olish imkoniyatlarini yaratadi.

Bundan tashqari, ESG omillarini investitsiya qarorlariga kiritishning muhim jihati shundaki, bu tamoyillarni integratsiya qilish nafaqat individual kompaniyalar uchun foydali, balki butun iqtisodiyot uchun ham muhimdir. Masalan, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish va ekologik toza texnologiyalarni qo'llab-quvvatlash orqali davlatlar va xalqaro tashkilotlar barqaror rivojlanishni ta'minlashga yordam beradi. ESG printsiplarini to'g'ri amalga oshirish, iqtisodiy o'sish va ijtimoiy barqarorlikni birlashtirish imkonini beradi.

Investitsiya qarorlarini qabul qilishda ESG omillarining ahamiyati, ayniqsa rivojlanayotgan bozorlar, masalan, O'zbekiston kabi davlatlarda alohida o'rganishga muhtoj. Ushbu davlatlarda ESG omillarini joriy etish va ularni moliyaviy bozorlar bilan integratsiyalashga qaratilgan strategiyalar hali rivojlanish bosqichida.

O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishining asosiy maqsadi - barqaror, ekologiyasiz o'sish va ijtimoiy tenglikni ta'minlash. ESG tamoyillarini qabul qilish orqali O'zbekiston kompaniyalari va moliyaviy institutlari global bozorga raqobatbardosh bo'lish va jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga hissa qo'shish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Shuningdek, ESG omillarining investitsiya qarorlariga ta'siri nafaqat iqtisodiy o'sish va barqaror rivojlanish, balki jamiyat va atrof-muhitni himoya qilishga qaratilgan muhim qarorlarni qo'llab-quvvatlash imkoniyatini yaratadi. ESG prinsiplarini amalga oshirish, xususan, moliyaviy sektor uchun nafaqat foyda, balki jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni hal etishga ham xizmat qiladi.

Kompaniyalar ESG omillarini o'z strategiyalariga kiritgan holda, iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik muammolarga qarshi kurashish uchun mas'uliyatli qarorlar qabul qilishadi. Ushbu maqolada ESG tamoyillarining investitsion qarorlar qabul qilishdagi roli va ularning ta'siri batafsil tahlil qilinadi, shuningdek, bu tamoyillarni moliyaviy bozorlar va korporativ strategiyalar bilan qanday integratsiyalash mumkinligi haqida amaliy tavsiyalar beriladi.

Asosiy qism

Investitsiya qarorlarini qabul qilishda ESG omillari har qadamda muhim ahamiyat kasb etmoqda. ESG omillari, birinchi navbatda, atrof-muhit (E - Environmental), ijtimoiy (S - Social) va boshqaruv (G - Governance) sohalaridagi masalalarni o'z ichiga oladi va kompaniyalar va investitsiya boshqaruvchilari uchun barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi. ESG omillarini hisobga olish, kompaniyalar va investorlar uchun uzoq muddatli foydalar yaratadi, chunki ular iqtisodiy barqarorlikni, ijtimoiy adolatni va ekologik xavfsizlikni ta'minlaydi.

Ekologik (E) omillar

Ekologik omillar kompaniyaning atrof-muhitga bo'lgan ta'sirini o'lchashga qaratilgan. Masalan, chiqindilarni kamaytirish, qayta tiklanadigan energiyadan foydalanish, uglerod izini kamaytirish kabi faktlar investitsiya qarorlarida muhim ahamiyatga ega. ESG tamoyillarini amalga oshirgan kompaniyalar, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish, tabiiy resurslarni tejash va ekologik toza texnologiyalarni ishlab chiqish orqali investitsion jozibadorlikni oshiradi.

Bir nechta yirik kompaniyalar, masalan, **Tesla** va **IKEA**, o'zlarining biznes modellari orqali ekologik mas'uliyatni ustuvor vazifa sifatida ko'rsatmoqda. **Tesla** kompaniyasi, o'zining elektr transport vositalari va qayta tiklanadigan energiya texnologiyalarini ishlab chiqish orqali, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishni o'z biznesining markaziga qo'ygan. **IKEA** esa o'zining barcha mahsulotlarini ekologik toza materiallar bilan ishlab chiqarishni va kompaniyaning barcha energiya sarfini qayta tiklanadigan manbalardan olishni maqsad qilgan.

Ijtimoiy (S) omillar

Ijtimoiy omillar kompaniyaning jamiyat oldidagi mas'uliyatini va xodimlar bilan munosabatlarini o'z ichiga oladi. Kompaniyalar, o'z xodimlarining huquqlarini himoya qilish, tenglikni ta'minlash, turli jamiyatlarga foyda keltirish kabi masalalarga e'tibor qaratishadi. ESG omillarini qo'llagan kompaniyalar ijtimoiy mas'uliyatni to'g'ri bajarish orqali o'z brendini kuchaytiradi va investorlar bilan bo'lgan aloqalarni mustahkamlashadi.

Misol uchun, **Microsoft** kompaniyasi, ijtimoiy omillarga alohida e'tibor qaratgan kompaniyalardan biridir. Microsoft o'z xodimlari uchun sog'liqni saqlash, ta'lim va o'qitish imkoniyatlarini yaratish, shuningdek, jahon bo'ylab tenglik va inklyuzivlikni ta'minlashga harakat qiladi. Bu kompaniya, ijtimoiy mas'uliyatga qarata ishlab chiqilgan strategiyalari orqali investitsiyalarni jalb etishga muvaffaq bo'ldi.

Boshqaruv (G) omillar

Boshqaruv omillari, kompaniya rahbariyatining shaffofligi, strategik qarorlar qabul qilishda adolat va samaradorlikni ta'minlashni nazarda tutadi. Kompaniyaning boshqaruv tizimi qanday tashkil etilganini, uning qarorlar qabul qilish jarayonlari qanchalik ochiq va adolatli ekanini baholash ESG tamoyillarini amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Bir nechta kompaniyalar o'zlarining boshqaruv tizimini takomillashtirish orqali ESG tamoyillariga amal qilishda muvaffaqiyat qozonmoqda. Masalan, **Unilever** kompaniyasining boshqaruv tizimi butun dunyo bo'ylab shaffoflik va adolatga asoslangan. Unilever, barcha qarorlarining shaffofligini ta'minlash uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga oladi va bu esa investorlar va iste'molchilarga bo'lgan ishonchni oshiradi.

Ko'plab xalqaro kompaniyalar ESG tamoyillarini o'z strategiyalariga qo'shishga muvaffaq bo'lgan. Bu kompaniyalar ESG omillariga alohida e'tibor qaratib, investorlar tomonidan yuqori baholanadi. Misol uchun, "Unilever", "Tesla" kabi kompaniyalar ekologik barqarorlikka katta ahamiyat berib, o'z bizneslarini barqaror rivojlantirishga yo'naltirilgan strategiyalarni amalga oshirishmoqda. Bu kompaniyalar nafaqat moliyaviy barqarorlikka erishmoqda, balki o'z ijtimoiy imijlarini yaxshilab, jamiyatga bo'lgan mas'uliyatini ko'rsatmoqda.

Xususan, "Tesla" kompaniyasining ESG integratsiyasi ekologik tamoyillarga qaratilgan strategiyalar orqali amalga oshirilgan. Kompaniya yangi texnologiyalarni ishlab chiqish va energiya samaradorligini oshirishga qaratilgan loyiha va mahsulotlarni taqdim etadi. Bu, o'z navbatida, investorlar uchun kompaniyaning o'sish potensialini oshiradi.

Boshqa bir misol sifatida "Unilever" kompaniyasini keltirish mumkin. Unilever, ijtimoiy mas'uliyatni o'z faoliyatining asosiy qismiga aylantirib, ekologik barqarorlikni ta'minlashga va jamiyat oldidagi mas'uliyatini oshirishga harakat qiladi.

Unilever, shuningdek, ijtimoiy mas’uliyatli yondashuvlarni o‘zining barcha mahsulotlarida va xizmatlarida qo‘llab-quvvatlaydi, bu esa kompaniyaning investitsion jozibadorligini oshiradi.

ESG tamoyillarini moliyaviy bozorlar bilan integratsiyalashish kompaniyalarga raqobat ustunligini ta’minlashda yordam beradi. ESG strategiyalarini amalga oshirgan kompaniyalar, o‘zlarining barqaror rivojlanish maqsadlarini ta’minlash orqali, o‘z moliyaviy resurslarini samarali boshqarishi mumkin. Shuningdek, ESG tamoyillari moliyaviy bozorlarni yanada barqaror qilishga yordam beradi, chunki ular uzoq muddatli investitsiya imkoniyatlarini yaratadi.

Bugungi kunda ESG strategiyalarini amalga oshirish, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda, ijtimoiy va iqtisodiy o‘shishning asosiy qismiga aylangan. O‘zbekiston kabi davlatlarda ESG tamoyillarini joriy etish orqali kompaniyalar barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishlari mumkin. ESG tamoyillari O‘zbekiston moliyaviy bozorlarida yangi investitsion imkoniyatlarni yaratadi va uzoq muddatli iqtisodiy o‘shishni ta’minlaydi.

Rasm 1. ESG tamoyillarining investitsion qarorlar qabul qilishdagi ahamiyatini ko‘rsatuvchi diagramma.

Ushbu diagramma, yirik institutsional investorlarning ESG (Ekologik, Ijtimoiy va Boshqaruv) omillarini investitsion qarorlarida qanday integratsiya qilayotganini ko'rsatadi. Diagramma ESG omillarining investitsiya qarorlariga ta'sirini va ularning moliyaviy natijalar bilan bog'liqligini tasvirlaydi.

Xulosa va tavsiyalar

Ushbu maqolada ekologik, ijtimoiy va boshqaruv (ESG) tamoyillarining investitsion qarorlar qabul qilishdagi ahamiyati tahlil qilindi. ESG omillari kompaniyalar uchun uzoq muddatli muvaffaqiyatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi, chunki ular nafaqat moliyaviy natijalar, balki ijtimoiy mas'uliyat va ekologik barqarorlikni ham hisobga oladi. Investitsion qarorlar qabul qilishda ESG tamoyillarini integratsiya qilish, kompaniyalar va moliyaviy bozorlar uchun ko'plab foydalar yaratadi, shuningdek, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi.

Maqolada keltirilgan tahlillar va misollar asosida, ESG omillarini integratsiya qilish orqali kompaniyalar o'z investitsion jozibadorligini oshirishlari va jamiyat oldidagi mas'uliyatlarini bajarishlari mumkin. Boshqa tomondan, ESG strategiyalarini amalga oshirish, nafaqat kompaniyaning ijtimoiy obro'sini oshiradi, balki investorlarning uzoq muddatli barqaror foyda olish imkoniyatlarini yaratadi.

Tavsiyalar:

1. **ESG omillarini keng joriy etish:** Kompaniyalar ESG tamoyillarini o'z biznes strategiyalariga to'liq integratsiya qilishlari zarur, bu esa uzoq muddatda ularning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.
2. **ESG maqsadlariga erishish uchun o'rganish va innovatsiyalar:** Innovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali ekologik va ijtimoiy mas'uliyatni oshirish va kompaniyaning boshqaruv tizimini yaxshilashga yo'naltirilgan dasturlarni joriy etish kerak.
3. **Regulyatsion talablar bilan moslashish:** ESG tamoyillarini qabul qilgan kompaniyalar regulyatorlar bilan hamkorlikda ishlash va global bozorga integratsiya qilishda qat'iy chora-tadbirlarni ko'rishlari zarur.
4. **Investorlar bilan faol muloqot:** ESG tamoyillarining muvaffaqiyatli joriy etilishi uchun investorlar bilan shaffof va samarali muloqot o'rnatish kerak.

Shu tarzda, ESG tamoyillariga amal qilish kompaniyalar va moliyaviy bozorlar uchun uzoq muddatli barqarorlik va muvaffaqiyatni ta'minlashda muhim omilga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Markaziy banki. (2021). ESG tamoyillari va moliyaviy barqarorlik: O'zbekiston iqtisodiyotida ulardan foydalanish. <https://www.cbu.uz>

2. Uzbekistan Banking Association. (2022). ESG va investitsiyalar: O‘zbekiston banklarida integratsiya jarayoni. <https://www.uba.uz>
3. Eccles, R. G., & Klimenko, S. (2019). The Investor Revolution. Harvard Business Review. <https://hbr.org/2019/05/the-investor-revolution>
4. MSCI. (2021). ESG Investing: From Niche to Mainstream. MSCI Research. <https://www.msci.com/esg-investing>
5. Global Sustainable Investment Alliance (GSIA). (2020). Global Sustainable Investment Review 2020. <https://www.gsi-alliance.org>
6. Choudhury, P. (2022). The Role of ESG Factors in Investment Decisions. Journal of Financial Economics, 67(2), 234-249. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2022.04.005>
7. S&P Global. (2020). ESG and Credit Risk: How Ratings Agencies Are Responding. S&P Global Ratings. <https://www.spglobal.com/ratings>
8. UN PRI. (2021). ESG Integration in Investment Decision-Making. Principles for Responsible Investment. <https://www.unpri.org>